

Literární věda na XII. mezinárodním kongresu slavistů

Každých pět let se schází Mezinárodní kongres slavistů, aby shrnul výsledky práce, diskutoval o nich a ukazoval nové cesty a přístupy. Letos se v pořadí již dvánáctý kongres konal v staroslavném polském Krakově, městě nad Vislou, které se pyšní královským hradem Wawelem, půvabným Starým městem a druhou největší univerzitou v Polsku, která je v řadě oborů na evropské špičce.

Ve dnech 27. 8.-2. 9. 1998 se do Krakova sjelo na 1600 slavistů takřka ze všech zemí světa. Z České republiky se kongresu zúčastnilo přes 40 slavistů, přes padesát slavistů přijelo autobusem z Bulharska: mnozí i za ztížených ekonomických podmínek. Mezinárodní komitét slavistů, který organizuje práci mezi kongresy a v němž má Česká republika také svého zástupce, prosazuje spíše filologickou orientaci slavistiky, která stála u zrodu nových metod: připomeňme, že členem tohoto komitétu byl mimo jiné profesor brněnské Masarykovy univerzity Roman Jakobson, ruský, český a americký lingvista a literární vědec světového jména, jemuž brněnští slavisté věnovali roku 1993 mezinárodní konferenci a v roce 1996 vydali sborník za účasti Jakobsonových amerických žáků.

Poláci – i když se pojem slovanského mesianismu a vzájemnosti zrodil původně právě u nich a teprve pak byl přejet do známé koncepce Jana Kollára – jsou již dlouho kritiky nejen panslavismu, ale také tradičního pojetí slavistiky a tzv. slovanských literatur. Nicméně krakovský kongres za velké účasti především polských slavistů byl impozantní zejména velkým zájmem oficiálních vládních míst. Kongres zahajoval polský prezident Alexandr Kwaszniewski, pozdravný dopis kongresu zaslal premiér Jerzy Buzek, jehož úřad také valnou měrou přispěl k řádnému financování celé akce. Oba projevy – byť podobné v základní linii – se přece jen lišily. Zatímco socialista Kwaszniewski více zdůrazňoval spojitosti slovanských národů, v dopisu Jerzyho Buzka byly akcentovány evropské dimenze slovanských národů. Jagellonská knihovna pořádala v době konání kongresu výstavu slavistických knih a obohatila tak svůj fond o více než 4000 přírůstků slavistické produkce ze všech zemí světa, z nichž Česká republika měla zásluhou slavistických pracovníků a Slovanské knihovny v Praze důstojné postavení. Nehledě na tradičnost těchto setkání bylo zřejmé, že slavistika jako věda o slovanských jazycích a literaturách není staromilským reziduem 19. století, že se proměňuje generačně a myšlenkově. Do jaké šíře a hloubky by se slavistika a kongresy slavistů měly měnit, rozhodnou až další léta, ale již dnes je zřejmé, že se dnes otvírají nové okruhy, na které by slavistika měla odpovědět. To si zvláště uvědomujeme u nás, neboť naše země stála dilem Josefa Dobrovského nejen u kolébky slavistiky (příspěvek brněnského profesora a slavisty světového jména Radoslava Večerky však ukázal, že předchůdcem slavistiky byl v jistém smyslu již Jan Hus), ale měla také – skrze Pražský lingvistický kroužek a vědecké dění v meziválečném období – zakladatelský význam pro moderní lingvistiku a literární vědu 20. století. První setkání slovanských filologů

se konalo v roce 1929 v Praze, významný byl pražský kongres v roce 1968. Metodologická strnulost, kterou někdy slavistům vytýkají jejich kolegové zkoumající mateřské jazyky (u nás bohemisté, v Polsku zase polonisté), není již vzhledem k minulosti pravdivá: naopak otevřenost světu, srovnávací pojetí literatury a poetiky bylo slavistice, zejména na tomto teritoriu, vždy vlastní. Také program krakovského kongresu, zejména některé sekce a tematické bloky soustředěné na mezní problematiku literatury a filozofie nebo recepční estetiky, hermeneutiky či politologie ukázaly na vstřícnost novým proudům při zachování pozitivních tradic, které by se neměly rozložit a bezhlavě vyklidit pole často módním a krátkodechým trendům: pružnost, ale také uvážlivost jsou tu na místě.

Komunikativními formami kongresu byly sekce, jedna panelová diskuse a tematické bloky. Sekce byly sestavovány polskými pořadateli „shora“ – někdy úspěšně, jindy neúspěšně, takže se například vedle sebe ocitla problematika ruského románu a téma Tater ve slovenské literatuře: spojnicí bylo 19. století. Formou prezentace jednotlivých národních komitétů slavistů byly kongresové či sjezdové sborníky – ne všechny komitety takové sborníky vydaly. Český sborník byl přijat se zájmem a česká slavistika splnila také usnesení Mezinárodního komitétu slavistů a doručila svůj sborník nejen všem delegacím, ale také některým jedincům. XII. kongresu se zúčastnilo nejvíce Evropanů, z nich největší počet byl ze slovanských zemí, zejména z pořádatelského Polska, dále z Ruska, Ukrajiny, Běloruska a Bulharska. Tradičně početné byly delegace slavistů z Německa, USA a Itálie, naopak pouze tři slavisté přijeli z Velké Británie, kde – zdá se – natrvalo přešli ke konkurenční ICCEES (International Council for Central and East European Studies), slabé bylo zastoupení Skandinávie, nebyl tu například ani jeden účastník z Dánska, které kdysi v Mezinárodním komitétu zastupoval slavný rusista a bohémista Eigil Steffensen. Slabě byly zastoupeny postsovětské baltské státy, japonští a korejští slavisté překvapivě neprezentovali srovnávací témata. V souvislosti s tím se nabízí otázka, zda by se nemělo více přihlížet k někdejšímu usnesení, které navrhl Roman Jakobson a zapsal Slavomír Wollman, totiž že by se na sjezd měly přijímat především referáty srovnávacího charakteru.

Impakt sociologie a politologie se projevil jen marginálně – někdy implicitně, jindy explicitně, jak tomu bylo v referátu rakouského slavisty Otto Kronsteina, který poválečnou slavistiku ztotožňoval se sovětsko-moskevským ideologickým modelem a nazýval ji „slavistikou starého typu“. Módní kritika „staré slavistiky“, aniž by byla podložena fakty, byla ojedinělá; naopak zřetelné byly implicitní snahy o vnitřní obohacení slavistiky. Dělo se tak například v sekci *Filozofické, náboženské, politické a společenské myšlení Slovanů*, v níž zaujal například referát Zdeňka Mathausera a v níž se kultivovala zejména témata moderny a její filozofie.

Literární věda na kongresu neobcházela nová témata a nové reality, které pružně reflektovala: pokračoval zájem o modernu, avantgardu a postmodernismus, aplikovala hermeneutika, stranou nezůstávala ani literárněvědná mediévistika, folklórní a mytologická témata a objevovaly se transformace těchto prastarých slovesných vrstev v moderní literatuře. Obdobou literárněvědného zájmu o nové jevy, zejména o slovanskou

postmodernu (Halina Janaszek-Ivaničková), byl v lingvistice zájem o jazykové změny (např. ruština v postsovětské době aj.). Atraktivní a konjunkturální témata byla jen okrajová (feministická literatura, sex v literatuře apod.). Současně z kongresového jednání naštěstí nezmizely ani tradiční badatelské okruhy a disciplíny, včetně poetiky, versologie, stylistiky apod., i když, budiž žalováno, stály na okraji, stejně jako témata genologická a – jak již bylo uvedeno – komparatistická.

Jestliže jsme se kriticky a skepticky vyjadřovali o impaktu sociálních věd, který byl na kongresu okrajový a často neorganický a deklarativní, nelze pominout, že některé syntetizující okruhy mohly přinést kýženou změnu, například slovensko-polský blok *Geopolitické determinanty uměleckého prekladu* nebo proklamace nové disciplíny emigrantologie (na panelu, který vedl Lucjan Suchanek), jejíž obrysy se však rýsují jen přibližně a rozhodně to nejsou obrysy pouze filologie nebo slavistiky, ale komplexnější disciplíny na pomezí několika věd.

Tradiční sebereflexe slavistiky zazněla v sekci *Dějiny slavistiky*, zájem o umělecké epochy, směry a styly v analýze slovanského humanisticko-barokního období, které nutilo vzpomenout na průkopnické práce Franka Wollmana, zafixovaly tu i materiálové studie, například o nálezu jedné varianty *Vojny a míru* v Královské knihovně v Kodani (norský badatel Geir Kjetsaa) a o neznámé variantě *Hoře z rozumu* (kolektivní příspěvek australských slavistů), objevila se tu i témata exploatovaná již více než 100 let (byronismus).

Bylo také patrné, že každá národní literárněvědná slavistika preferuje jiný problémový okruh. Například východní Slované, zejména Ukrajinci a Bělorusové, zkoumali nejbližší mezislovanské vztahy (polsko-bělorusko-ukrajinské), emigrantskou literaturu, folklór, ale také modernu.

Literární věda na XII. kongresu slavistů v Krakově roku 1999 se vyznačovala velkou tematickou disperzí, obtížnou organizací a malou mírou koncentrovanosti, mírnými posuny v metodologii, plíživým impaktem sociálních věd a vytlačováním tradičních oblastí (genologie, poetika, teorie literatury, komparatistika) na okraj. To otvírá na jedné straně možnosti obohacení slavistiky, na druhé straně přináší nebezpečí oslabení filologických hodnot, které stály u zrodu slavistiky jako takové. V průběhu kongresu zasedaly také speciální komise, které organizují mezinárodní spolupráci v konkrétních oblastech vědy o slovanských jazycích a literaturách – naše republika má své zástupce v komisích paleoslavistiky, poetiky a stylistiky, bibliografie aj. Mezinárodní komitét slavistů, který zasedal v Collegiu Maius Jagellonské univerzity v Krakově a pak ve vile Polské akademie věd v Mogilanech rozhodl o místě konání dalšího kongresu. Po Bratislavě (1993) a Krakově (1998) se XIII. kongres bude konat ve slovinské Ljubljani. Mezinárodní komitét slavistů, který zasedal v Mogilanech v budově Polské akademie věd, zvolil novou předsedkyní zástupkyni Slovinška Alenku Šivic-Dular.

Ivo Pospišil